

НИН, 23.10.08.

Прилика ми даје право да своје читаоце обавестим да сам другом књигом Време власти окончао свој романијерски циклус и написао свој последњи роман. У таквој околности и са вашим разумевањем, желим да кажем неку реч о српској кривици у поразима које смо као народ доживели и које ћемо дуго да трпимо. Увод у ту тему је признање мог моралног дуга завичају: нису испуњене наде у које сам уверавао своје савременике.

У новембру 1945. године, дакле, пре 63 година, са предизборне трибине ка тадашњој трстеничкој пијаци, као кандидат за народног посланика српске скупштине, ја сам обећао народу свог завичаја социјализам и срећну будућност. А остварио се титоизам, распад српског народног бића и несрећна будућност која се не окончава. У борењима за национално и државно уједињење, нов друштвени поредак и напредак, за национална и демократска права у XX веку, поражен је српски народ. Ти порази нису коначни. Поражен сам и ја са свима који су се за велике циљеве борили и покушали да промене српску судбину. Али ми смо освојили и неке историјске победе: Републику Српску и уверење умних и храбрих људи света да смо на страни правде и права. Та скупа правда и право богати српски етос и постаје основа за разумну наду у извеснију сутрашњицу.

Господари света и њихови југословенски штићеници прогласили су Србе кривцима за разбијање Југославије и ратове на њеном тлу, упоређујући морално и идеолошки српску кривицу са немачком кривицом у Другом светском рату. Они су својом политиком и пропагандом, карактеришући српски патриотизам и демократски национализам као неонацизам, изазвали србофобију светских размера. За немачку кривицу Савезници су 1945. основали Нирнбершки суд и суђење живим нацистичким вођама и генералима који су водили Други светски рат, извршили монструозне ратне злочине, геноциде и холокауст, поробљавање и пљачке десетак европских народа. Европска заједница прогласила је Србе кривцима за растурање Југославије и ратове на њеном тлу, па је за проглашену српску кривицу Савет безбедности Уједињених нација организовао Хашки суд да суди српским политичким вођама и генералима за "злочиначко удруживање са циљем стварања Велике Србије" агресијом на Хрватску, Босну и Херцеговину и Косово, вршећи ратне злочине, етничка чишћења и геноцид. По убеђењима господара света и

недоказано “злочиначко удруживање” у оптужници Хашког суда и режирана “хуманитарна катастрофа” Албанаца је српска кривица која је превазилазила санкције, па је Америка са 19 земаља Западне алијансе повела Мали светски рат против Србије и из васионе, апокалиптично два и по месеца ракетама убијала Србију док није за Албанце и за своје војне базе освојила Косово и Метохију.

Ако не мислимо идеолошки, у историјском бивствовању народа победе и порази никад нису дело само једне учесничке стране; у супстанцијалној истини ни жртва није само жртва. Зато ћу покушати са најмање речи и аргумената да нагостим своје мишљење о српској кривици, сматрајући расветљавање те фаталне кривице најодговорнијим умним и моралним задатком мислећих савременика данас. Као српски писац и учесник у неким политичким догађањима у другој половини XX века, дужан сам да размишљам и о српској кривици и одговорности за несагледне несреће и патње српског народа, и не само српског, у последњим деценијама. На потрагу за истинама о српској кривици подстакао ме је и велики немачки филозоф Карл Јасперс који је 1946. написао изузетно значајну књигу Питање кривице. Без обзира на то што се немачки пораз и немачке кривице ни по чему не могу поредити са српским, Карл Јасперс нам нуди неке идеје које заслужују да се уваже.

У времену српске егзистенцијалне кризе и пропадања, чула су се и чују се дистанцирања: “Ја нисам Србин Милошевићеве Србије”. Тако су се и комунисти дистанцирали од “Недићеве Србије” и “четничке Србије”. Мондијалисти и апатриди од рата са Хрватима и Муслиманима, говоре о “другој Србији”. Ја сам писац језика свих Срба и имам једну Србију. Својим књигама припадам свим Србима. Ја немам право на поделу Србије и избор оне Србије и оних Срба које сматрам напредним, добрим, храбрим, паметним, поштеним. Писац какав сам ја духовно има једну, целу нацију. Ја сам писац управо ове поражене, озлоглашене, осрамоћене, поражене Србије. Она ми је дала језик, хлеб, дужност, значај. Без те целе Србије, не би било ни мојих књига. Судбина Србије и моја је судбина. Јер сам одавно присвојио њену храброст, њене подвиге, њене жртве, њене вредности и њену славу.

Али сам присвојио и велике српске заблуде свога доба које сам разастирао и претварао у веру и идеологију, убеђујући и људе свога завичаја у њихов револуционарни, препородитељски, историјски значај. У младости обмануо сам се југословенством и бољшевичким социјализмом. Тим идејама обмањивао сам и људе свог завичаја. Из разлога добро познатим старијим нараштајима, на историјској прекретници 1941. нисам могао да будем четник, ни “збораш”, нити бих икада то могао да будем. Свестан својих заблуда и кривица, ја сам у својим књигама и опозиционим, дисидентским делањем разоткривао своје и српске заблуде и кривице. Колико сам у томе успео или неуспео, не судим ја.

У овом за српски народ најпоразнијем времену, започетом распадом Југославије који је изазвао ратове и егзодусе српског народа, али и злочине које смо другима починили, у времену у коме смо поново морали да водимо борбу за своја национална и демократска права, сада без савезника и подршке света, није било тешко бити на страни великих сила – на победничкој страни. Од 1990. године није била потребна велика памет да се буде “у праву” и на страни победника у “хладном рату” и југословенском сломену. Требало је само без моралних дилема одредити се на страну Европске заједнице, Немачке и Америке и одрећи се националних права која су свим другим југословенским народима призната; требало је жртвовати два и по милиона Срба и препустити их прогону и уништењу усташке Хрватске и муџахединске Босне. Требало је не бити на страни угрожених сународника у Хрватској, Босни, Косову и Метохији који су се борили за опстанак и основна људска права; требало је, дакле, бити на страни завојевача, шовиниста, злочинаца, на страни неслободе и неправде; требало је одрећи се свих ослободилачких ратова за уједињење српског народа; требало је бити на страни неправде и лажи и бити непроглашен – српским националистом. Бити политички “напредан”, бити антинационалиста, бити “еманципован Србин” у овом историјском суноврату, бити на страни такозване “друге Србије” која се улизује и нуди хегемонистима и империјалистима, било је најлакше, јер је српском народу било најтеже. Ја сам сматрао својом људском и књижевничком дужношћу, да станем на страну свог народа у борби за национална и демократска права, али отворених очију за његове грешке и кривице. Међутим, Европска заједница и Америка су историјска збивања на југословенском тлу у последњим деценијама XX века, протумачили не уважавајући истину и не поштујући животна права српског народа.

Иако смо окупирани у Босни и Косову и прогнани из Хрватске, и ако нисмо хтели ни изазвати рат са Словенцима, Хрватима и Муслиманима, ми смо осуђени да смо извршили агресију на Хрватску, Босну и Косово, да смо извршили етничка чишћења и геноцид; да смо народ ратних злочинаца. А рат су изазвали они који су проглашени српским жртвама. Туђман је 12. априла 1992. године на јавном збору на Тргу бана Јелачића изјавио: “Рата не би било да га Хрватска није желела! Али ми смо процијенили да само ратом можемо изборити самосталност Хрватске...”

И Муслимани су се спремали за рат. Муслиманска Странка демократске акције у јануару 1992. године, по сопственом признању, имала је 98.000 наоружаних својих припадника. А они су први почели да убијају Србе у Сарајеву, Зворнику, Тузли, по читавој Босни... И војнике ЈНА који су напуштали Босну.

Албанци су дигли устанак за отцепљење Косова и Метохије с циљем стварања Велике Албаније, а ми смо проглашени кривцима зато што смо бранили своју државу, без обзира на то што смо је, по мом мишљењу, на најгори начин, губитнички бранили.

Свеједно, Европска унија и Америка са својим стратешким циљевима имали су интерес да подрже сецесионисте и признају авнојевске границе република, па су Србију, која је несрећно покушала да заштити делове свог народа, прогласили агресором у југословенским ратовима. Али ми морамо да увидимо да су у том одбрамбеном рату, очајно вођеном, Срби починили неопростиве политичке грешке и тешке злочине: рушење Вуковара, ракетирање Загреба, напад на Дубровник, гранатирање Сарајева, убијање заробљених Муслимана у Поточарима код Сребренице. На прогоне Срба од стране Муслимана и Хрвата у Босни, Срби су одговорили прогонима Муслимана, мање Хрвата. Ми смо данас дужни да говоримо целу истину о ратовима са Хрватима, Муслиманима и Албанцима. Да признамо своје грешке, кривице и злочине и адекватно осудимо њихове, свеједно што нам светски медији, америчка и европска политика то неће признати. Ми морамо признати своје грешке и кривице због нашег духовног и моралног здравља и националног достојанства. Са текућим и туђим политичким “истинама”, о ратовима које смо водили, бранећи пре свега Југославију, ми не можемо у будућност да ступимо као историјски пунолетан и достојанствен народ. Српска нација је у искушењу: преиспитивања себе. Не да се докаже ко је као појединац био у праву, него шта смо све као народна већина погрешили. Време међусобних оптужби треба да окончамо и заменимо временом промишљања, дијалога, слушања других. Време вике и гнева треба да сменимо тихим говором и размишљањима. Треба прво да разговарамо сами са собом и сагледамо се истинито, па тако самосвесни да ступимо у дијалог са светом. Овако залуђени, огорчени, понижени, очајни, пометени, овако сукобљени са собом, не можемо рационално да се саглашавамо са светом. Ми у свет не можемо да ступимо са поделама и оптужбама које једни другим изговарамо у страначким борбама. Не можемо у будућност с уверењем да је режим Слободана Милошевића чинио само зла и водио катастрофалну политику, а опозиција мислила увек исправно и увек била у праву – да је без кривице за наш национални пораз. Време је било толико зло да је на националним пословима мало оних који нису чинили нека зла; време је било толико ишчашено и неразумно да смо скоро сви у мањој или већој мери поступали и говорили неразумно. У светску заједницу ми не можемо да ступамо као некакве две Србије; у светску заједницу треба да се улажемо као једна модерна нација са ослободилачком традицијом и културом старом осам векова.

Ми живимо у свету велике неизвесности и манипулација. Приморани смо дубоко да размислимо како и куда ћемо даље из својих рушевина које се и даље обурвавају. По мом поимању тежине српског положаја, треба се припремити за изванредне напоре, жртвовања и трпљење, да бисмо пошли путем препорода и спаса. А тај пут је дуг, стрм, изломљен.

Карл Јасперс пише Немцима 1946. године: “Одговор који себи дамо (о својим кривицама – Д. Ћ.) представљаће темељ наше свести о бивству и наше самосвести... Само преко питања кривице може наступити онај преокрет који нас доводи до поновног рођења самог извора нашег бића...”

Немачке и наше кривице нису исте, али и преокрет у српској судбини може наступити само разумним увиђањем својих грешака и кривица које смо починили у XX веку.

Суштину српске трагедије чине наше заблуде које су матрице и зла које смо починили. Ми не можемо да дођемо до разумне националне самосвести док рационално не сагледамо своје заблуде. Јер су и многе наше кривице произашле из наших заблуда. На неке заблуде приморала нас је историја. На нове заблуде и данас нас мами свет чија је будућност неизвесна. Наша искушења се не окончавају, јер се ни уцене и обмане господара света не окончавају. О националним заблудама размишљамо још увек политички, а оне нису све политичке, па се тако не долази до целовите истине о нашој судбини и дужностима које имамо као народ.

Али и са таквом самосвешћу, ми немамо моћ да изменимо своју судбину, ако Европска унија и Америка не напусте стереотипе своје политике према Србији и српском народу, стављеног у судницу света, у положај кривца и таоца. У одбрани свог опстанка и достојанства, морамо те европске и америчке моћнике да подсетимо на хуманистичку и демократску мисао Карла Јасперса, која гласи: “Бесмислено је окривљавати народ у целини као злочиначки. Злочинац може бити само појединац. Тако је и бесмислено народ у целини морално оптуживати. Не постоји никаква карактеристика народа коју би имао сваки појединачни припадник тог народа... Народ као целина не може бити ни крив ни невин, било у законском, било у политичком погледу... Категорички суд према народу увек је неправедан, јер подразумева лажну супстанцијализацију и за последицу има потцењивање човека као појединца...”

Српски патриоти морају међународним факторима поставити питање Карла Јасперса из 1946. године: “Да ли је политички паметно, сврсисходно, безопасно и праведно читаву нацију претворити у изопштеника, срозати је испод ранга других народа?”

А управо супротно од овог хуманистичког и демократског начела понашају се данас Америка и Европска унија, ширећи србофобију и чинећи Србију таоцем Хашког суда. Србија се од 1991. нашла у положају у коме се нашла Немачка 1946. године. Сноси колективну кривицу. Осудила нас је “међународна заједница” и казнила економски, политички, кривично, морално; ми две деценије живимо под непрекидним уценама спољног фактора. Са осудом таквог понашања Западне алијансе, ми Срби морамо себи да поставимо питање: постоји ли српска кривица и у чему? Постоји и она није мала. Можда је највећа – неразумевање света у коме постојимо. Али наше кривице нису оне које нам приписују непријатељи и њихова српска послуга и то морамо убедљиво да докажуемо. Чињеничко утврђивање историјске истине и одговорности за разбијање

Југославије и карактер ратова са Хрватима, Муслиманима и Албанцима услов је настајања нове националне самосвести и цивилизованог односа међу народима бивше Југославије. Ако се данас не даје компетентна, на истинама заснована наша одбрана, Срби ће за дуго, можда и за читав ХХИ век бити “жртвени јарац” и остати историјски кривац; остаће балкански Немци – нацисти у исходу “хладног рата” и после пропасти тоталитарног социјализма.

Зато је за нас данас најважније критичко расветљавање, самопросуђивање и самопросветљење. То је наша људска дужност независна од оптужби које долазе споља, колико год нам оне могле послужити као огледало и опомена.

Ми не можемо оздравити као нација ако савесно не проговоримо и о својим заблудама и злочинима које смо чинили у Другом светском рату, грађанском рату, титоизму, Милошевићевом режиму, ратовима са Хрватима, Муслиманима и Албанцима. Ако сви ћутимо, сви смо кривци. Злочин постаје нормалан. Предајемо се равнодушности и нихилизму.

А у српском друштву још не постоји активна и објективна морална свест. Уморни од неправди и понижења, заборавом намирујемо савест. Заборавом оправдавамо себе. Ми још нисмо спремни за духовни и морални препород. Код нас је делатан само реваншистички морализам. Ми не можемо постати историјски самосвесна нација док неидеолошки, непристрасно не проговоримо о сваком свом делању и неделању у историјским збивањима прошлога века до данашњег дана.

(Говор је одржан на скупу посвећеном књижевном портрету Добрице Ћосића 16. октобра 2008. у Трстенику)